Wonen en werken in de dorpen rond Sint-Truiden

IN DE EERSTE HELFT VAN DE NEGENTIENDE EEUW

Een lesmap voor de
derde graad van het ASO
door Kathleen Dignef,
Rombout Nijssen en
Mi-Je Van Gils

Beginsituatie en doelstellingen

Beginsituatie

Deze lesmap is bedoeld voor leerlingen van het 5de jaar ASO. In het eerste semester van dit schooljaar hebben ze de industrialisatie bestudeerd. Ze kennen dus de enorme impact ervan op de samenleving: niet alleen op zuiver economisch vlak maar ook op het sociale, politieke en culturele domein. Door dit project zullen ze beseffen dat de vroege industrialisatie het overgrote merendeel van de landelijke bevolking in de regio Sint-Truiden helemaal niet beroerde: 'en de boer, hij ploegde voort'.

Per klasgroep worden de bronnen betreffende 5 à 6 dorpen over groepen van een viertal leerlingen verdeeld. Elke groep kan tijdens 3 lesuren geschiedenis deze bronnen bestuderen, er de historische kritiek op toe passen en antwoorden op de gestelde vragen zoeken. In deze periode zal ook een bezoek worden gebracht aan het stadsarchief: zo zien de leerlingen 'hun' bronnen in hun natuurlijke omgeving. Nadien krijgen de leerlingen dan nog een tweetal weken de tijd om actualiserings- en verwerkingsopdrachten op te lossen.

De leraars geschiedenis zullen zowel het proces als het product van dit persoonlijke werk evalueren en de behaalde punten meedelen aan de leerlingen.

Doelstellingen

1. De leerlingen slagen erin het bronnenmateriaal te lezen en kritisch te bevragen. Ze passen de historische kritiek hierop toe.
2. Uit de studie van de bronnen leren de leerlingen welke economische activiteiten circa 1840 in een dorp plaatsvonden.
3. De leerlingen kunnen de leefwereld in deze dorpen circa 1840 reconstrueren: zij kunnen de behuizing en het dagelijkse werk beschrijven. Zo zijn ze ook in staat een vergelijking met de huidige manier van leven, wonen en werken te maken.
4. De leerlingen tonen interesse voor hun onderwerp en zoeken zelf naar extra informatie bij overheidsinstanties (gemeentehuis/kadaster), erfgoedcel, archief, heemkundige kring,... Zij verwerken deze informatie tot cijfermateriaal, tot een verslag van een interview, tot een fotoreportage,...

Minder geriefelijke huizen van hout en leem getimmerd. Wonen en werken in de dorpen rond Sint-Truiden in de eerste helft van de negentiende eeuw is een uitgave van KCST Sint-Truiden en vzw Limburgse Studies.

Tekst en onderzoek: Kathleen Dignef, Rombout Nijssen en Mi-Je Van Gils | Vormgeving & druk: Drukkerij Leën
Wettelijk depot: D/2013/10230/1

1. 1842–1843: de administratie van het kadaster bestudeert de Limburgse dorpen

1842 en de jaren daar rond is een periode waarvoor er meer dan voor andere delen van de negentiende eeuw bronnen bewaard zijn over het leven van de mensen in onze dorpen. België was meer dan tien jaren onafhankelijk, en nieuwe administraties – zoals de diensten van het ministerie van financiën – kwamen op kruissnelheid. Die administraties hadden systematisch vergaarde informatie nodig om te kunnen werken. Eén van die diensten was de administratie van het kadaster.

Gedurende heel het ancien régime waren de gemeentelijke belastingen grotendeels op het grondgebruik gebaseerd. Na de aanhechting van de Belgische provincies bij de Franse Republiek in 1795–1796 werden hier de Franse wetten op het kadaster van toepassing. In Limburg duurde het nog tot in de jaren 1840 voordat de hele operatie van het kadastraal opmeten en identificeren van de eigenaars achter de rug was. In die context werden door de provinciale directie van het kadaster te Hasselt in 1842 en 1843 de zogenaamde *processen-verbaal van afpaling* aangelegd. In deze dossiers bracht de administratie voor elke gemeente in Limburg de stukken bijeen die nodig waren om de gemeentegrenzen en de waarde van het onroerend goed vast te stellen. Deze dossiers worden nu in het Rijksarchief in Hasselt bewaard, en kunnen er door iedereen geraadpleegd worden. De voornaamste stukken uit de dossiers van de gemeenten van Sint-Truiden werden gekopieerd. Die kan je in het stadsarchief van Sint-Truiden raadplegen.

Dat de oppervlakte van de percelen of de grootte van de woningen van belang was voor het vaststellen van de waarde ervan, is evident. Maar het kadaster keek verder dan dat. Ook de ligging van de gemeente, de kwaliteit van de wegen, de afstand tot de marktplaatsen, de gemiddelde prijzen van de veldvruchten op die markten, de aanwezigheid van een rivier die een watermolen kon aandrijven, eventuele industriële of handelsactiviteiten in de gemeente: het had allemaal invloed op de waardering van het vastgoed.

Eén van de voornaamste documenten in elk gemeentelijk dossier is het zogenaamde document 5, de *Tabel van klassificatie der grondeigendommen*. Het biedt ons een *geschreven foto* van het dorp in die tijd. Het document bevat een algemene beschrijving van de gemeente, met bijzondere aandacht voor de afstand tot de voornaamste steden in de omgeving, de wegen, de waterlopen, de aard van de economische activiteiten, de bewoning en het inwoners-aantal: dingen die een invloed kunnen hebben op de waarde van het onroerend goed. Vervolgens bevat het een indeling van de woningen, weiden, akkers, hooilanden, brouwerijen en andere onroerende goederen in klassen, met de vermelding van de geschatte jaarlijkse huuropbrengst, *het kadastraal inkomen* zouden wij zeggen, van die goederen.

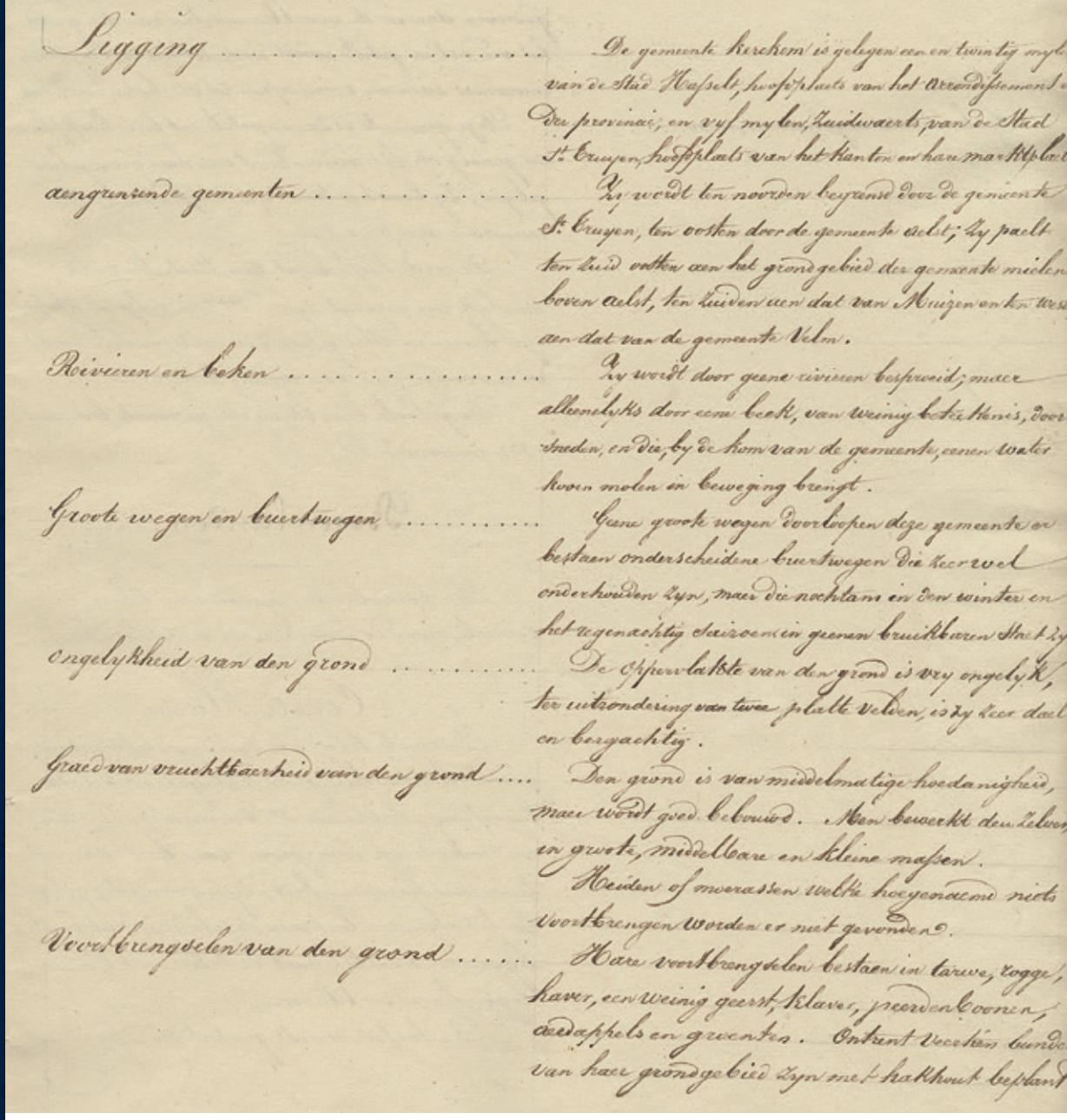

Een fragment van de *Tabel van klassificatie der grondeigendommen* van Duras

De periode 1840-1845 is ook op monetair vlak een interessante tijd. België was sinds het najaar van 1830 onafhankelijk, maar er ging enige tijd overheen voordat men het eens werd over de nieuwe munt van het koninkrijk. In de wet van 5 juni 1832 werd vastgelegd dat de *frank* de Belgische munteenheid zou worden. De frank, zo zegt de wet, is een muntstuk van vijf gram zilver. Van dan af kon begonnen worden met productie van de nieuwe munt. Niet alleen muntstukken van één frank moesten in voldoende grote aantallen aangemaakt worden, maar ook zilverstukken van vijf frank, twee frank, een halve frank en een kwart frank, en koperstukken van één, twee, vijf en tien centiemen, die nodig waren voor dagelijks gebruik.

In 1830 circuleerde hier vooral de Nederlandse gulden, die ongeveer dubbel zoveel zilver bevatte als de frank en dus ongeveer twee keer zoveel waard was, maar ook de Franse frank werd veel gebruikt. Ook oude munten, van voor de Franse tijd, waren nog in beperkte mate in omloop. De nieuwe Belgische munten werden aangemaakt vanaf 1832. De productie verliep echter zo langzaam dat de gulden nog jarenlang het belangrijkste betaalmiddel bleef. Toen de diensten van het kadaster in 1842 en 1843 de waarde van het onroerend goed vaststelden, drukten zij geldbedragen nog steeds in guldens uit. Geleidelijk aan zou de gulden in België uit circulatie gaan. De Franse frank daarentegen, die ook vijf gram zilver bevatte, en dezelfde waarde had als de Belgische frank, bleef nog decennialang een veel gebruikt betaalmiddel.

LEOPOLD I

1 Franc argent, Léopold Ier, tête laurée

Métal: Ag 900, Cu 100 ‰ Ø 23 mm Tranche cannelée
Poids: 5 gr = 4,5 gr argent pur

		frappe	TB	TTB	Sup	FDC
22	1833	60.836	225,—	1125,—	2250,—	2950,—
23	1834	481.551	50,—	300,—	600,—	800,—
24	1835	830.698	60,—	400,—	800,—	1150,—
25	1838	525.362	100,—	500,—	1000,—	1300,—
a	1838	?	125,—	600,—	1250,—	1650,—
26	1840	261.041	150,—	750,—	1500,—	2000,—
a	1841	peu	350,—	1750,—	3500,—	5000,—
b	1843	peu	200,—	1000,—	2000,—	3000,—
27	1844	2.196.400	50,—	250,—	500,—	650,—
a	1844	?	100,—	500,—	1000,—	1300,—

Reste = 18,611 %

Les pièces de 1833 et 1834: si le dessus de 3 est constitué par une barre horizontale, il s'agit d'une refrappe. *
1833 existe en frappe médaille. * (voir chapitre frappes médailles)
25a: avec une étoile plus grande au-dessous de la date. *
27a: le bord avec traits plus élargés

www.huisalbert.be

16

Uit de *Catalogue officiel – édition 2010. Monnaies belges 1832–2010* door P. Eyckmans en F. Morin: overzicht van de aantallen geslagen exemplaren van de Belgische frank in de jaren 1833–1844

Opdrachten

De volgende vragen los je op aan de hand van de *Tabel van klassificatie der grondeigendommen* van de gemeente

1.1. Over dit document als historische bron:

1.1.1. Wat voor bron is het? een verslag? een wetenschappelijke studie? een overheidsbesluit? een brief? Motiveer je antwoord!

1.1.2. Is het een primaire of secundaire bron?

1.1.3. Wie stelde deze bron op? Waar? Wanneer?

1.1.4. Was de maker een tijdgenoot? Een ooggetuige?

1.1.5. Met welke bedoeling heeft de maker de bron opgesteld?

1.1.6. Had de maker een reden om subjectief te zijn?

1.1.7. Waar is de maker objectief (en geeft hij feiten weer), en waar is hij subjectief (en geeft hij zijn eigen mening)?

1.1.8. Met welke socialiteit heeft het onderwerp te maken? Licht jullie antwoord bondig toe.

1.2. Over de inhoud van dit document:

1.2.1. Wat vertelt deze bron over de wegen?

1.2.2. Wordt er een steenweg vermeld? Over welke steenweg gaat het?

1.2.3. Waarom zijn de wegen in de winter niet bruikbaar?

1.2.4. Actualisering: hoe ziet het wegennet in deze gemeente er nu uit? Je mag dit beschrijven of een kaartje toevoegen.

De watermolen van Herk-de-Stad

1.2.5. Over de waarde van de grond

Vul onderstaande tabel in.

Klasse	Grondsoort	Dikte vruchtbare laag	Ondergrond	Toegepaste teelten	Braak?	Afstand tot woning	waarde
1							
2							
3							
4							

1.2.6. Wat teelde men omstreeks 1840 in de boomgaarden?

1.2.7. Toch kende men ook ander fruit! Waar groeide dit dan?

1.2.8. Wat waren dan die andere fruitsoorten?

1.2.9. Waarom teelde men ze niet op grotere schaal in de boomgaarden, maar enkel voor eigen gebruik?

1.2.10. Zijn er molens in de gemeente?

1.2.11. Wat werd er gemalen?

1.2.12. Waarom is de nabijheid van een molen een voordeel?

1.2.13. Hoeveel mensen wonen er in het dorp?

Jan met de pet

1.2.14. Hoe wordt de meest waardevolle woning in het dorp beschreven? En de minst waardevolle?

1.2.15. Hoeveel woningen behoren tot de eerste twee klassen? En hoeveel tot de laatste twee? Waarom is dat zo?

1.2.16. In de laatste kolom vind je per klasse de naam van een eigenaar. Ga eens na of deze namen nu nog voorkomen in deze gemeente!

Klasse	Naam eigenaar	Aantal inwoners nu met zelfde naam
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		

1.2.17. Hoeveel woningen zijn er in het dorp?

Koets bij het kasteel van Nieuwenhoven

1.2.18. Wie was eigenaar van de molen? Wie was eigenaar van de voornaamste brouwerij?

1.2.19. Is er een stokerij in het dorp? Wat is een stokerij?

Een straat in Velm

1.3. Actualisering

13.1. Vul onderstaande tabel in.

	1841	2013
Aantal inwoners		
Molens		
Brouwerijen		
Soorten vee		
Aantal huizen		
% woningen		
% landbouwgrond		

2. En hoeveel brengt dat op?

De bepaling van het jaarlijks te verwachten inkomen uit de verschillende soorten grond was weldoordacht. Hoe dat ging zie je in een ander document van het kadaster: het zogenaamde model 5bis, de *Tabel van berekening*. Voor elke categorie van akker werd eerst de vruchtwisseling bekeken: de meeste gronden werden immers volgens een vast patroon jaarlijks met andere vruchten bezaaid. In Wilderen werden de akkers van de eerste klasse bewerkt in een zesjarige cyclus. In het eerste jaar werden zij voor één vierde met aardappelen beplant, voor één vierde met klaver bezaaid, en voor de helft met wikken bezaaid. Het tweede jaar werd er voor de helft rogge en voor de helft tarwe gezaaid, en het derde jaar voor de helft rogge en voor de helft haver. In het vierde jaar werd overgeschakeld op klaver en in het vijfde en zesde jaar werd er eerst tarwe en dan haver gezaaid.

Aenmerking. De kosten van vervoer naer de markt moeten begrepen worden onder de laetste soort der hieronder vermelde afirekkingen op den onzuyveren opbrengst.

Meest gebruykelyke opvolging van bebouwing van iedere klasse Bouwland.

EERSTE KLASSE.	TWEEDE KLASSE.	DERDE KLASSE.	VIERDE KLASSE.	VYFDE KLASSE.
1ste Jaer, 1/2 boonen, 1/2 aerdappelen, 1/2 braake	1ste Jaer,	1ste Jaer, 1/2 boonen, 1/2 braake	1ste Jaer, rogge	1ste Jaer,
2de » 1/2 tarwe, 1/2 rogge	2de »	2de » gehel rogge	2de » haver	2de »
3de » 1/2 roggen, 1/2 haver	3de » Zelve bebouwing	3de » 1/2 haver	3de » klaver	3de »
4de » gehel klaver	4de » als voor de 1ste klasse	4de » 1/2 klaver	4de » tarwe	
5de » 1/2 tarwe	5de »	5de » 1/2 tarwe	5de » haver	
6de » 1/2 haver	6de »	6de » 1/2 haver	6de » braake	

Imprimerie de M. Hayez.

BEREKENINGEN

Van den onzuyveren en van den zuyveren opbrengst van eene hectare Bouwland *van iedere klasse.*

Een fragment van de *Tabel van berekening* van Kerkom

Vervolgens werd nagegaan hoeveel men gemiddeld per hectare van die vruchten kon oogsten. Op de beste grond was dat het eerste jaar 40 hectoliter aardappelen, 5 hectoliter wikken en een kwart hectare klaver. Het tweede jaar werd uitgegaan van een oogst van 8 hectoliter rogge en 7 hectoliter tarwe. Het derde jaar was dat 8 hectoliter roggen en 12 hectoliter haver. Het vierde jaar bracht de grond een hectare klaver op, en het vijfde en zesde jaar achtereenvolgens 14 hectoliter tarwe en 24 hectoliter haver per hectare op.

Aan de gemiddelde prijzen van de laatste jaren op de markt van Sint-Truiden, bedroeg de waarde van de aardappelen van het eerste jaar 47,20 gulden, die van de wikken 29,70 gulden en de waarde van de klaver werd geschat op 16,20 gulden. De totale verkoopwaarde van het eerste jaar was 93,10 gulden. Het tweede jaar werd uitgegaan van een marktwaarde van 54,39 gulden voor de 7 hectoliter tarwe, en 44 gulden voor de rogge: samen 98,39 gulden. De rogge van het derde jaar kon aan de marktprijs van Sint-Truiden 44 gulden opbrengen, en de haver 32,40 gulden, samen 76,40 gulden. De klaver van het vierde jaar kon verkocht worden voor 64,80 gulden, en de tarwe en de haver van het vijfde en zesde jaar voor respectievelijk 108,78 en 64,80 gulden. Over zes jaren bracht een hectare van deze grond dus veldvruchten op met een marktprijs van 506,27 gulden.

Na de opbrengsten werden de kosten onder de loep genomen. Die 506,27 gulden was immers geen zuivere winst. In de eerste plaats moest de grond klaar gemaakt worden om bezaaid te worden. Hij moest geploegd, geëgd, en weer gelijk gemaakt worden. Nauwkeurig werd onderzocht hoe vaak de grond op een periode van zes jaren deze bewerkingen nodig had. Zo kwam men op een periode van zes jaren, met de voorgaande vruchtwisseling, aan 9 en 3/4 beploegingen. De kost daarvan werd op 10 gulden per beploeging gerekend, inbegrepen het eggen en het loon van de dagloner, zodat voor deze kostenpost 97,50 gulden ingebracht mocht worden.

Ook zaaien kost geld. Het plantgoed voor de aardappelen, de klaver en de wikken van het eerste jaar kostte 18,40 gulden. Het tweede jaar was voor 12,58 gulden zaaigoed voor rogge en tarwe nodig, en het derde jaar voor 8,86 gulden haver en rogge. Het klaverzaad voor het vierde jaar kostte 6,06 gulden, de tarwe voor het vijfde jaar kostte 15,54 gulden en de haver die in het zesde jaar uitgezaaid werd was 8,10 gulden waard.

Werken op de akker

Het loon voor de zaaier werd ook niet vergeten: destijds werd hier 35 centiemen betaald om één hectare in te zaaien. Over zes jaren werd het land vijf en een halve keer in zijn geheel ingezaaid. Samen kostte dat 1,92 gulden aan werktijd.

De kosten voor het planten, aanhogen, zuiver houden, uitdoen en naar de boerderij voeren van de aardappelen werden geschat op 12,93 gulden.

Daarmee was de boer nog niet uit de kosten. De hoeken en kanten van de percelen, waar hij met de ploeg niet bij kon, moesten met de schop omgegraven worden, er moesten afwateringsgrachten gegraven worden – de akkers waren immers nog niet gedraineerd –, het onkruid moest uitgetrokken en verzameld worden en de distels moesten uitgestoken worden. In de oogsttijd moest het koren gemaaid, gebonden en opgezet worden in schoven en vervolgens op wagens geladen en ingeschuurd worden, en in de winter moest men het dorsen en wannen. De kosten voor al deze werkzaamheden begrootte men op 65,70 gulden voor een cyclus van zes jaren.

Oogsten

Tot slot werd nog rekening gehouden met de kosten voor het vervoer van het mest naar het land en het vervoer van de vruchten naar de markt. Men ging er van uit dat deze posten samen, gezien de afstand tot Sint-Truiden, 11% *van den geheelen onzuyveren opbrengst* of 55,69 gulden uitmaakten. Hier wordt erg duidelijk dat het kadaster rekening hield met theoretische kosten: het grootste deel van het graan werd immers in het dorp zelf verbruikt.

Door al deze kosten op te tellen kwam men aan 303,28 gulden onkosten op zes jaar. Dat bedrag werd afgetrokken van de bruto opbrengst van 506,27 gulden, zodat *den zuyveren opbrengst* op zes jaren nog 202,99 gulden bedroeg. Dat bedrag werd dan gedeeld door zes, hetgeen betekende dat de jaarlijkse netto opbrengst van een hectare van de beste akkergrond in Wilderen door de diensten van het kadaster begroot werd op 33,83 gulden, of afgerond 34 gulden.
In zo verre de diensten van het kadaster juist zaten met hun berekening, betekende dat, dat de kosten bijna 60% van de bruto opbrengsten bedroegen. Voor de akkers van de tweede klasse was dat 62%, voor die van de derde klasse 64% en voor de vierde klasse bedroegen de onkosten 66% van de opbrengst.

Opdrachten

De volgende vragen los je op aan de hand van de *Tabel van berekening* van dezelfde gemeente.

2.1. Over dit document als historische bron:

2.1.1. Wat voor bron is het? een verslag? een wetenschappelijke studie? een overheidsbesluit? een brief? Motiveer je antwoord!

2.1.2. Is het een primaire of secundaire bron?

2.1.3. Wie stelde deze bron op? Waar? Wanneer?

2.1.4. Was de maker een tijdgenoot? Een ooggetuige?

2.1.5. Met welke bedoeling heeft de maker de bron opgesteld?

2.1.6. Had de maker een reden om subjectief te zijn?

2.1.7. Waar is de maker objectief (en geeft hij feiten weer), en waar is hij subjectief (en geeft hij zijn eigen mening)?

2.1.8. Met welke socialiteit heeft het onderwerp te maken? Licht jullie antwoord bondig toe.

2.2. Over de inhoud van de bron:

2.2.1. Vul onderstaande tabel in.

Teelt	In 1842	Behouden/verdwenen	Nieuwe teelten nu
Granen			
Groenten			
Andere			

2.2.2. Zoek een afbeelding van elke graansoort. Vermeld voor alle zekerheid de naam per soort! Voeg de afbeeldingen aan deze map toe.

2.2.3. Waarvoor werden al deze granen gebruikt? (Tip: 1/3 waren voedergewassen, dus bestemd voor het vee!)

2.2.4. Wat waren in Sint-Truiden de marktprijzen voor

Gerst: _____

Tarwe: _____

Rogge: _____

Haver: _____

Bonen: _____

2.2.5. Een overzicht van de gewassen die jaar na jaar geteeld worden, noemt men een teeltplan. Hoe zag het teeltplan voor de grond van de eerste klasse er uit? En voor de derde klasse? Waarom verschillen die teeltplannen?

Teeltplan eerste klasse: _____

Teeltplan derde klasse: _____

Waarom? _____

2.2.6. Zijn er gronden die soms braak gelaten worden, en waarop soms niets verbouwd wordt? Welke?

2.2.7. Hoe heet in deze bron de bruto opbrengst van een hectare bouwland?

2.2.8. Zeg in jullie eigen woorden hoe deze wordt bepaald!

2.2.9. Hoe heet in deze bron de netto opbrengst van een hectare bouwland?

2.2.10. Zeg in jullie eigen woorden hoe deze wordt bepaald!

2.2.11. ‘Hooylanden’ waren wel echt waardevol in die tijd! Waarvoor werd er hooi geteeld?

2.2.12. Waarom kregen ze zo’n hoge waarde toegewezen?

3. De kadastrale reductie

In 1831 werd in Brussel het *Dépôt de la Guerre et de la Topographie* opgericht. Die dienst werd een onderdeel van het *Ministerie van Oorlog*, met als voornaamste opdracht het leger te voorzien van gedetailleerde kaarten van het Belgische grondgebied. Om zo snel mogelijk tot resultaat te komen, maakte deze dienst in eerste instantie gebruik van de gegevens die het kadaster al verzameld had. Op basis van die gegevens maakte het *Dépôt de la Guerre* een topografische kaart van elke gemeente, met aanduiding van de gebouwen, van de wegen, en van het gebruik van de grond. Met kleuren werd aangegeven of het ging om weiland, bos, akkerland of boomgaard. Die oude kaarten, die omstreeks 1845 werden gemaakt, noemen we de *kadastrale reducties*.

Het *Dépôt de la Guerre* kreeg in de loop van de jaren nieuwe opdrachten en een nieuwe naam. Nu heet deze dienst het *Nationaal Geografisch Instituut*. De organisatie is vooral bekend van de topografische kaarten (de *stafkaarten*) die zij uitgeeft.

De van Kerkom

Een fragment van de met de voorstelling van Kerkom

Opdrachten

3.1. Over de *kadastrale reductie* als historische bron:

3.1.1. Lees de titel: welk onderwerp behandelt de kaart of m.a.w. wat kan je van de kaart aflezen?

3.1.2. Met welke socialiteit heeft het onderwerp te maken? Licht jullie antwoord bondig toe.

3.1.3. Welke periode behandelt de kaart? Dateer zo precies mogelijk!

3.1.4. Om welke soort van kaart gaat het? Duid de juiste soort aan.

- O een statische of situatiekaart: geeft een bepaalde toestand op een bepaald moment uit het verleden weer.
- O een dynamische of ontwikkelingskaart: toont een evolutie over verschillende jaren of eeuwen.
- O een synthesekaart: combineert een historische toestand of evolutie met aanvullende informatie.

3.1.5. Om welk soort ruimte gaat het: duid het juiste antwoord aan.

- O lokale
- O regionale
- O nationale
- O continentale
- O mondiale

3.1.6. Zoek in de legende wat de kleuren op de kaart betekenen.

wit = _____

effen lichtgroen = _____

groen met stippen = _____

effen donkergroen = _____

rood = _____

bruin = _____

blauw = _____

3.1.7. Wie stelde deze bron op? Waar? Wanneer?

3.1.8. Was de maker een tijdgenoot? een ooggetuige?

3.1.9. Met welke bedoeling heeft de maker de bron opgesteld?

3.1.10. Had de maker een reden om subjectief te zijn?

3.1.11. Waar is de maker objectief (en geeft hij feiten weer), en waar is hij subjectief (en geeft hij zijn eigen mening)?

3.2. Over de inhoud van de bron:

Vergelijk de *kadastrale reductie* met de actuele topografische kaart.

3.2.1. Welke verschillen zie je op het vlak van bewoning?

3.2.2. Welke verschillen zie je in het wegennet?

3.2.3. Welke vormen van grondgebruik zie je op de topografische kaart, en niet op de kadastrale reductie?

3.3. Actualisering

3.3.1. Zoek de gegevens die je nodig hebt op, en vul deze tabel aan. Vergelijk de toestand in de eerste helft van de negentiende eeuw met die van nu.

	Omstreeks 1842–1843	Nu
Aantal inwoners		
Aantal woningen		
Aantal graanmolens		
Aantal brouwerijen		
Fruitsoorten		
Vee		
Verhouding bebouwde grond/bewerkte grond		

En nu ruimte voor **creativiteit**! Ga er eens met een fototoestel op uit in 'jullie' gemeente en maak minstens 1 mooie foto van een gebouw (kasteel/hoeve/molen/...) dat er in 1842 ook al stond. (Natuurlijk mogen jullie zelf er ook bij op!)
Verder zoek je iemand met interesse in streekgeschiedenis die je over dit gebouw en zijn omgeving wat meer vertelt. Van dit gesprek maken jullie dan een leuk verslag.